

Nederland kent slechts 'damesemancipatie'

De emancipatie van vrouwen in Nederland is te veel beperkt gebleven tot de hoger opgeleiden. Laagopgeleide moeders zijn eerder gedwongen een traditioneel patroon te volgen. Het beleid moet daar meer rekening mee houden.

Gezinsbeleid

Kees de Hoog

In 1967 publiceerde Joke Kool-Smit in de Gids haar roemruchte artikel over 'het onbehagen bij de vrouw'. Haar protest tegen de positie van vrouwen sloeg vooral aan bij studentes en bij afgestudeerde jonge vrouwen. Zij eisten dat de achterstand van vrouwen binnens- en buitenshuis werd opgeheven.

Velen schaarden zich achter leuzen als 'meer recht dan het aanrecht' en 'baas in eigen buik' en zij verenigden zich in pressiegroepen als 'man, vrouw en maatschappij'. Financiële ondersteuning voor deze organisatie door het ministerie van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk werd overigens pas verleend, nadat het woord man was toegevoegd.

Het was begrijpelijk dat juist vrouwen met een hogere opleiding zich achter de Tweede Emancipatiegolf schaarden. Zij zagen het huisvrouwenbestaan en het traditionele moederschap als een verkwisting van hun talenten. Zij vormden de voorhoede die een eind trachtte te maken aan, zoals de onderzoekster Komter later trefkend heeft genoemd, de macht van de vanzelfsprekendheid.

Het lag voor de hand dat politici en beleidsvoerders zich actief met de emancipatie van vrouwen gingen be-

moeien. Er waren opportunistische redenen. Vrouwen vormden immers meer dan de helft van het electoraat. Er waren praktische redenen. Er was, zoals gezegd, sprake van verkwisting als vrouwen met een goede opleiding niet op de arbeidsmarkt zouden verschijnen.

Er waren ook ideologische redenen. Discriminatie op grond van het geslacht strookte niet met de bestaande wetgeving en ook niet met de gewijzigde maatschappelijke opvattingen over de positie van vrouwen.

Er verschenen uitvoerige nota's waarin emancipatie werd omschreven als het vergroten van kansen voor mannen en vrouwen. Mannen moesten de achterstand in hun persoonlijke levenssfeer opheffen. De juridische achterstand van vrouwen diende te worden opgeheven. De achterstand in het onderwijs en in de deelname aan het maatschappelijk leven moest worden weggewerkt.

De nota's bleven niet zonder gevolgen. Er werden door de overheid, onafhankelijk van de samenstelling van de kabinetten, vele maatregelen getroffen, variërend van kinderopvang tot moeder mavo, om de positie van vrouwen te verbeteren.

In de loop van de tijd trad er echter ook een versmalling op van het emancipatiebeleid. In de jaren negentig werd emancipatie door de overheid steeds meer gezien als een synoniem voor arbeidsdeelname door vrouwen. Daarom wordt er nu gesproken over een geslaagde emancipatie. Geslaagd, omdat Nederlandse vrouwen, op de Scandinavische landen na, de hoogste arbeidsparticipatie van Europa hebben. Maar de gunstige cijfers worden wel bereikt door de kleinste deeltijdbanen vanaf een uur per week mee te tellen. Elders in Europa is dit niet het geval.

Verontrustend zijn de cijfers als naar de arbeidsparticipatie van moeders met thuiswonende kinderen wordt gekeken. Uit de emancipatiemonitor

2002 van het Sociaal en Cultureel Planbureau en het Centraal Bureau voor de Statistiek trek ik de conclusie dat we te maken hebben met een gemankeerde emancipatie. Gemankeerd omdat de huidige emancipatiedoelstellingen bovenal op betaalde arbeid van vrouwen zijn gericht. Het belang van mantelzorg en van vrijwilligerswerk valt kennelijk buiten het blikveld van de beleidsmakers. De huiselijke situatie wordt afgedaan met de reclamecampagne 'mannen worden er beter van en vrouwen ook'. Concrete maatregelen om de emancipatie binnenshuis te bevorderen blijven uit.

Maar ook als de huidige doelstellingen van de emancipatie worden bezien is er sprake van een gemankeerde emancipatie. In Nederland hebben we te maken met een damesemancipatie. Het opleidingsniveau van moeders is de bepalende factor bij de arbeidsdeelname. De hoogste arbeidsdeelname hebben moeders met een academische opleiding (rond 77 procent). De laagste arbeidsparticipatie is te vinden bij moeders met alleen basisonderwijs (19 procent).

Vrouwen met een hogere opleiding zien kans om een omvangrijke betaalde baan te combineren met het moederschap. Deze moeders beschikken over de financiële middelen om kinderopvang op maat of om een eigen oppas te betalen.

Bovendien hebben juist deze vrouwen een partner die zelf eveneens een hogere opleiding heeft genoten, want 'soort vindt soort' is tegenwoordig gebaseerd op het opleidingsniveau en vormt de bepalende factor bij de keuze van een (levens)partner. Er wordt gezegd dat 'liefde blind is', maar de liefde wordt wel versterkt door het opleidingsniveau en daardoor wordt de sociale ongelijkheid tussen gezinnen versterkt.

Vrouwen met een lagere opleiding hebben veel minder financiële mogelijkheden om een baan en het moederschap te combineren. Daarom is hun

keuzevrijheid beperkt. Zij zijn gedwongen om een traditioneel patroon te blijven volgen en stoppen daarom met werken na de geboorte van een kind of moeten in deeltijd gaan werken. Alleen als ze geluk hebben kunnen zij een beroep doen op hun (schoon)moeder of andere intimi om op hun jonge kind(eren) te passen.

Het lijkt erop dat de emancipatiebeweging pronkt met de veren van een bovenlaag. Een bovenlaag die nog steeds de warme belangstelling heeft van politici en anderen. Er wordt door hen gesproken over een 'glazen plafond', omdat de topfuncties onder mannen en vrouwen ongelijk verdeeld zijn.

Het is een juiste constatering, maar veel belangrijker zou het zijn om te beseffen dat de emancipatie niet geslaagd is en dat de sociale ongelijkheid

eerder groter dan kleiner wordt. Daarom is het hoog tijd, dat ook in deze tijd van bezuinigingen, aandacht wordt besteed aan de feminisering van de armoede. Armoede die het grootst is bij eenoudergezinnen met een vrouw als hoofd en die langdurig van een uitkering moet rondkomen. Voor deze moeders geldt dat emancipatie een loze kreet is gebleven.

Er zijn oplossingen te noemen. Waarom wordt de kinderbijslag niet afhankelijk gemaakt van het gezinsinkomen? Waarom wordt de vroegere moeder-mavo niet onder een andere naam heropend? Waarom wordt er nooit meer gesproken over de invoering van een zorgloon voor gezinnen die langdurig van een uitkering moeten rondkomen of voor mantelzorgers die aantoonbare hulp aan familieleden en anderen geven?

Het zijn slechts enkele vragen. In ieder geval dient in het emancipatiebeleid centraal te staan dat de maatschappelijke deelname en de keuzevrijheid juist niet beperkt mogen blijven tot relatief welgestelde vrouwen met een hogere opleiding, maar ook bereikbaar dienen te zijn voor minder welvarende vrouwen en moeders met minder schooling.

Prof. dr. Kees de Hoog is gezinsocioloog, verbonden aan de Wageningen Universiteit. Hij heeft meegewerkt aan een rapport over gezinsbeleid en emancipatie dat op de Dag van het Gezin (15 mei) gepresenteerd wordt.